

دو فصلنامه علمی کاشان‌شناسی، بهار و تابستان ۱۴۰۰

دوره ۱۴، شماره ۱ (پیاپی ۲۶)، صفحات: ۳-۲۶

مقاله علمی پژوهشی

تحلیل ضرب‌المثل‌های عامیانه رایج در کاشان از دیدگاه نظریات جرم‌شناسی (با تأکید بر مباحث جامعه‌شناسی و روان‌شناسی)

الهه عربشاهی کاشی*

سعید قماشی**

چکیده

کاشان مانند دیگر شهرها در کنار عوامل مطالعاتی نظیر عوامل جغرافیایی، جمعیتی، دینی و گردشگری، از فرهنگی عامه نیز برخوردار است که بخشی از آن، ضرب‌المثل‌های رایج در میان مردم این شهر است. ضرب‌المثل‌ها، جملاتی کوتاه، ساده و در عین حال حاوی مضامینی هستند که اغلب با حوزه‌های مطالعاتی علوم مختلف در ارتباط بوده و بر افکار و اعمال افراد تأثیر گذاشته و لازم است تا پژوهشگران در عرصه‌های گوناگون به مطالعه آن‌ها بپردازند. سعی نگارندگان در پژوهش حاضر، آن است تا از منظر جرم‌شناسی و با روش توصیفی تحلیلی به بررسی کمی-محتوایی تمام ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان بر اساس مجموعه کتاب‌های نگاشته‌شده در این زمینه بپردازند و به این پرسش پاسخ دهند که بازتاب تنوری‌های جرم‌شناسی علت‌شناسی و پیشگیری از جرم، به‌ترتیب در ضرب‌المثل‌های رایج در این شهر کدام‌اند؛ زیرا ضرب‌المثل‌های رایج در این شهر، از نظر محتوایی بسیار غنی هستند و از یک طرف معرف علل ارتکاب جرم هستند و از سوی دیگر، راهکارهای پیشگیری از جرم را به مردمان خویش ارائه می‌دهند. بررسی‌ها نشان داد به‌طور کلی در محاورات مردم کاشان، ۵۶ ضرب‌المثل رایج در حیطه جرم‌شناسی وجود دارد که از این میان، حدود ۲۲ ضرب‌المثل، بیانگر سه حوزه روان‌شناسی، زیست‌شناسی و جامعه‌شناسی جنایی هستند که هر یک از منظر خاصی، به مطالعه پدیده جرم و علل پیدایش آن پرداخته‌اند. جامعه‌شناسی جنایی در قالب پنج نظریه آنومی، یادگیری اجتماعی، بوم‌شناسی، برجسب و فشار، از بیشترین فراوانی برخوردار است؛ از میان این پنج نظریه نیز، نظریه یادگیری اجتماعی بیشترین فراوانی را دارد و حدود ۳۴ ضرب‌المثل در حیطه راهکارهای پیشگیرانه از جرم بوده و بازتاب اقسام پیشگیری غیرکیفری، یعنی پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی از جرم‌اند که پیشگیری اجتماعی، فراوانی بالایی دارد.

کلیدواژه‌ها: ضرب‌المثل اجتماعی، فرهنگ عامه، جرم‌شناسی، منطقه کاشان.

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

* دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد گرایش حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه کاشان، کاشان، ایران

elahearabshahi@yahoo.com

** دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه کاشان، کاشان، ایران، نویسنده مسئول، ghomashi@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۲/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۹

۱. مقدمه

تحقیق درباره هر شهری می‌تواند با انگیزه‌های مختلفی اعم از علمی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، جغرافیایی و هنری انجام شود؛ در این میان، تلاش برای شناخت فرهنگ و آداب و رسوم یک شهر اهمیت فراوانی دارد و ما را در شناخت بیشتر و بهتر آن منطقه یاری می‌کند؛^۱ زیرا در فرهنگ هر جامعه‌ای معمولاً ادبیاتی نانوخته وجود دارد که از نسلی به نسل دیگر، سینه‌به‌سینه، بیشتر به صورت شفاهی انتقال یافته و فولکلور یا فرهنگ عامه نامیده می‌شود (رنجبر و ستوده، ۱۳۹۷: ۱۱۰)؛ که از آن میان، مثل‌های هر قوم و ملت جالب‌ترین و مهم‌ترین بخش فرهنگشان است؛ از این رو شناخت و ضبط مثل‌های زبان و تدوین فرهنگ آن دارای اهمیت ویژه است و می‌توان آن‌ها را از جهات گوناگون مطالعه کرد (ابریشمی، ۱۳۷۷: ۷ و ۱۴). در واقع ضرب‌المثل، جمله‌ای کوتاه، گاه استعاری و آهنگین، مشتمل بر تشبیه، با مضمون حکیمانه و برگرفته از تجربیات مردم است که به واسطه روانی الفاظ و روشنی معنا و لطافت ترکیب در بین عامه مشهور شده (ذوالفقاری، ۱۳۸۹: ۵۲) و منعکس‌کننده تاریخ، فرهنگ و اندیشه‌های یک جامعه است (نیازی و نصیری، ۱۳۸۸: ۱۷۲)؛ چنان‌که مضامین برخی از آن‌ها بازتاب برخی علوم، مانند دانش جرم‌شناسی^۲ است؛ زیرا برخی ضرب‌المثل‌ها از یکسری موضوعات به‌عنوان عاملی در جهت انحراف و گاه ارتکاب جرم توسط افراد یاد می‌کنند و برخی دارای مضمونی نصیحت‌گونه و پیشگیرانه از جرم هستند. نگارندگان در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی تحلیلی سعی دارند به بررسی ضرب‌المثل‌های رایج در منطقه کاشان از این حیث بپردازند؛ زیرا از یک سو تعدد و پیچیدگی عوامل مؤثر بر جرم ایجاب می‌کند هر گروه از محققان آن را از دیدگاهی خاص، بررسی کنند و پژوهش‌های عمیق و متفاوتی در این راستا انجام دهند تا فرایند ارتکاب جرم دقیق‌تر بررسی شود (پورسینا و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۳) و از سوی دیگر، خاستگاه اصلی تبهکاری و سایر نابهنجاری‌های اجتماعی را نیز باید در کل حیات اجتماعی و نوع خاص روابط انسانی جست‌وجو کرد (هزارجریبی و صفری شالی، ۱۳۸۹: ۴۳).

البته گردآوری فرهنگ خالص و خاص یک جامعه به‌خصوص در عصر ارتباطات ممکن نیست؛ زیرا مجموعه ضرب‌المثل‌ها، لغات، کنایات، بازی‌ها، داستان‌ها، رسوم و حتی غذاهای ویژه یک شهر خاص، شاید به تعداد انگشتان یک دست هم نرسد و با اندکی جست‌وجو مشخص شود که آن‌ها احتمالاً با نامی دیگر و با اختلافاتی اندک، در جایی دیگر نیز رایج‌اند و هدف پژوهشگر عرصه مردم‌شناسی نیز ثبت جلوه‌های مختلف فرهنگ مردم و نه قضاوت درباره

آن‌هاست (مزرعتی، ۱۳۸۶: ۹-۱۰)؛ به عبارت دیگر، در بخش نخست این پژوهش سعی شده از منظر ضرب‌المثل‌ها به عنوان بخشی از فرهنگ عامه، به شناسایی و بررسی علل ارتکاب جرم پرداخته شود تا با استفاده از نفوذ کلام ضرب‌المثل‌ها، زمینه تفهیم و کارآمدی بیشتر و مؤثرتر تئوری‌ها در جامعه فراهم آید و مردم با این علل جرم‌زا بیشتر آشنا شوند؛ سپس در بخش دیگر این پژوهش، به بازتاب تئوری‌های جرم‌شناسی پیشگیری در ضرب‌المثل‌های این شهر پرداخته شده؛ زیرا با استفاده از ماهیت اخلاقی و اندرزگونه ضرب‌المثل‌ها می‌توان به سیاست جنایی موجود در راستای برنامه‌ریزی برای پیشگیری از ارتکاب جرم کمک کرد؛ به گونه‌ای که این موضوع می‌تواند توسط نهادهای فرهنگی-اجرائی مانند صدا و سیما مورد توجه قرار گرفته و در تهیه و تدوین فیلم‌نامه‌ها و برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی، آن‌ها را به کار برند و حتی آموزش و پرورش نیز در تدوین کتب درسی از آن‌ها بهره بگیرد.

۱-۱. پیشینه پژوهش

کاشان از جمله شهرهای متمدن با فرهنگی غنی است که تاکنون پژوهشگران بسیاری در ابعاد گوناگون به واکاوی آن پرداخته‌اند؛ به گونه‌ای که در راستای ضرب‌المثل‌های رایج در این شهر، رشیدی (۱۳۷۲) در کتاب *از کاشان تا کاناری (جزایر قناری)*، شاطری (۱۳۸۵) در *ضرب‌المثالی کاشونی*، عاطفی (۱۳۸۶) در *لغات و ضرب‌المثل‌های کاشانی*، مزرعتی (۱۳۹۰) در *مردم‌شناخت (واژگان، ضرب‌المثل و داستان) و ذوالفقاری (۱۳۹۲)* در فرهنگ بزرگ *ضرب‌المثل‌های فارسی* در قالب دو جلد، بدان اهتمام ورزیده‌اند؛ که تمامی آن‌ها منابع اصلی نگارندگان در این پژوهش بوده‌اند؛ این در حالی است که تاکنون، هیچ گونه اثر مستقلی با نگاه جرم‌شناسانه در ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان انجام نشده است.

۲. مبانی نظری پژوهش

۱-۲. شناسایی و بررسی علل ارتکاب جرم در ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان

ضرب‌المثل‌ها بخشی از فرهنگ، تاریخ و اندیشه یک ملت هستند که بیشتر کوتاه و مردم‌پسند با معنای هشدار یا نصیحت‌اند و به دلیل کوتاهی و صراحت، پرمغزی و مجمل بودن جمله‌بندی، سهل الوصول بوده و در نهایت به ذهنیت توده‌ها می‌نشینند (ریدوت و ویتینگ، ۱۳۷۵: ۲)؛ نیز نک: رجب‌زاده، ۱۳۷۲: ۵؛ آذرلی، ۱۳۷۱: ۳؛ ۵۳ (Rasul, 2015) و می‌توان گفت نموداری از ذوق، قریحه، صفات روحی، اخلاقی، افکار، تصورات و رسوم و عادات یک ملت هستند که اغلب در لباس استعاره و کنایه یا در قالب کلامی موزون و دلنشین، حاوی اندیشه‌ای عمیق و سودمند یا نظریات جرم‌شناسی...

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

انتقادی شدید و طنزآمیز از رفتار و گفتار آدمیان و نابسامانی‌های اخلاقی و وضع نابهنجار جامعه‌اند (شکورزاده بلوری، ۱۳۸۷: ۷؛ نیز نک: برقی، ۱۳۵۱: ۷-۵؛ فولادی، ۱۳۷۵: ۳-۶؛ محمدی برنجه، ۱۳۷۹: ۱؛ پارسا، ۱۳۹۴: ۳) و خداوند نیز در کتاب آسمانی خود، از آن‌ها برای تفکر، تدبر و رسیدن به حقیقت یاد می‌کند (گنجی، ۱۳۹۴: ۳). در نتیجه، می‌توان دریافت که از آن‌ها می‌توان به‌خوبی برای به تصویر کشیدن عللی که سبب ارتکاب جرم می‌شوند، نیز استفاده کرد. بنابراین نگارندگان کوشیده‌اند تا به تحلیل و بررسی مباحث مربوط به علت‌شناسی جرم در ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان بپردازند که با بررسی ضرب‌المثل‌های رایج در این شهر، فقط حدود ۲۲ ضرب‌المثل به معرفی علل ارتکاب رفتارهای مجرمانه و گناه منحرفانه پرداخته‌اند. این ضرب‌المثل‌ها به‌طور کلی در سه حوزه روان‌شناسی، زیست‌شناسی و جامعه‌شناسی جنایی قرار می‌گیرند و هریک از منظری متفاوت، به مطالعه پدیده جرم و علل ارتکاب آن می‌پردازند و این علوم از جمله علمی هستند که در تکوین علم جرم‌شناسی نقش بسزایی داشته و از علوم جرم‌شناختی محسوب می‌شوند. در ادامه، به ترتیب بالا بودن میزان فراوانی، بدان‌ها پرداخته می‌شود.

۱-۱-۲. جامعه‌شناسی

تاریخ پیدایش نظریه‌های جامعه‌شناسی نشان می‌دهد نظریات متعدد آن، حاصل تلاش‌های فراوان متفکران برای شناخت هرچه بیشتر مسائل اجتماعی است (ریترز، ۱۳۷۴ الف: ۵؛ نیز نک: ترنر، ۱۳۹۳: ۲۱)؛ که با توجه به کمک فراوان جامعه‌شناسی، به‌ویژه استفاده از روش‌های تحقیق آن در جرم‌شناسی و تأثیر فراوان عوامل اجتماعی در بزهکاری، وابستگی شدیدی بین جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی به وجود آمده و امروزه علم خاصی به نام جامعه‌شناسی جنایی شکل گرفته است (نجفی توانا، ۱۳۹۰: ۹۰)؛ این علم، شاخه‌ای تخصصی از جرم‌شناسی است و علل و عوامل ارتکاب جرم را در بستر محیط بررسی می‌کند (نک: میرزایی، ۱۳۹۶: ۳۱). در ادامه به آن دسته از نظریات جامعه‌شناسی جنایی که در ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان بازتاب یافته‌اند، پرداخته می‌شود.

۱-۱-۲. یادگیری اجتماعی

نظریه یادگیری اجتماعی بر این باور است که رفتارهای مجرمانه از دو طریق تقلید و هم‌نشینی یاد گرفته می‌شوند؛ مضمون برخی ضرب‌المثل‌های کاشانی نیز اشاره به تأثیر هم‌نشینی و تقلید بر رفتار افراد دارند؛ که در ادامه به تبیین آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲-۱-۱-۱-۱-۱. تقلید

گابریل تارد^۳ از نخستین جرم‌شناسانی است که نظریه تقلید را مطرح کرد (ولد و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۴۹). او با بررسی طبیعت جنایت‌های مختلف، تقلید را علت واقعی و اساسی وقوع جرایم اجتماعی اعلام کرد و دامنه آن را تا آنجا وسعت بخشید که جامعه بدون تقلید را تصورناپذیر دانست (آذریان قهفرخی، ۱۳۹۵: ۵-۴) در واقع به اعتقاد وی، رفتار و اعمال هر فرد در اجتماع، ناشی از تقلید است. انسان یا با تکرار اعمال از خود تقلید می‌کند یا از هم‌نوعانش؛ که گاهی این تقلید، منطقی و تابع عقل و گاه غیرمنطقی و تابع خواهش‌های روانی و احساسات است (دانش، ۱۳۷۲: ۲۳۱؛ نیز نک: کسن، ۱۳۸۷: ۹۳). بنابراین، ریشه ارتکاب بسیاری از جرایم در جامعه مربوط به مقوله تقلید است که با اندکی تأمل در ضرب‌المثل‌های کاشانی می‌توان بازتاب این نظریه را مشاهده کرد؛ به‌گونه‌ای که ضرب‌المثل «شِنیدَ زَنِ ابَسَّ گِل می‌خور، نمی‌دون چه گلی می‌خور» بدین معناست که فرد کاری را از روی تقلید، به‌صورت ناتمام و با ناواردی و بدون داشتن مهارت لازم انجام دهد. در واقع این ضرب‌المثل درباره کسی گفته می‌شود که طریقه و روش انجام دادن کاری را شنیده باشد ولی عمل کردن دقیق آن را نداند و وارد عمل شود و از این راه متضرر شود.

۲-۱-۱-۱-۲. معاشرت‌های ترجیحی یا افتراقی

ادوین ساترلند^۴ بر این اعتقاد بود که رفتار انحرافی از طریق معاشرت با اغیار یا پیوند افتراقی یعنی داشتن روابط اجتماعی با انواع خاصی از مردم مانند تبهکاران آموخته می‌شود. او می‌گوید برای آنکه شخص جنایتکار شود، باید نخست بیاموزد که چگونه می‌توان جنایت کرد. کراسی نیز مانند ساترلند بر این باور است که بسیاری از رفتارهای جنایی از طریق معاشرت با کسان و والدین قابل پذیرش و پاداش‌دهنده که در محیط جسمانی و اجتماعی فرد هستند، آموخته می‌شود (ستوده، ۱۳۹۶: ۱۴۹؛ نیز نک: رحیمی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۹۲ و ۹۳؛ پیکا، ۱۳۹۰: ۶۶؛ ولد و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۵۶؛ D. Mann and et al., 2015: 129). بررسی‌ها در ضرب‌المثل‌های کاشانی نشان داد که سه ضرب‌المثل «دُتْ خِرْمَ که تو یَ طویلَه باشن اِگِ هَم ری نَشَن هم‌بو خوان شد»؛ «یَ بَزِ گَر، یَ گَلَه رُ گَر می‌کُن» و «دُتْ خِرْمُ اِگِ تو یَ طیبیلَه کُنن هم‌مو اِگَر نَشَن هم‌خو می‌شَن» به تأثیر سوء هم‌نشین بد اشاره دارند؛ بدین معنا که اخلاق سوء و رفتار نامطلوب از فرد خاطی و فاسق به دیگران قابل سرایت است.

۲-۱-۱-۲. فشار

تمرکز این نظریه بر آن است که جرم اصولاً پدیده‌ای اجتماعی است و بر نوعی فهم

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

جامعه‌شناختی از رفتارهای فردی و گروهی استوار است؛ یعنی فهمی که عملی خاص مانند جرم را به‌نوعی با فرایندها و ساختارهای فراگیر اجتماعی مرتبط می‌داند (وایت و هینز، ۱۳۸۳: ۱۴۱؛ نیز نک: حسینی کشاورز، ۱۳۹۶: ۳). به اعتقاد مرتون^۵، رفتار مجرمانه محصول پیدا شدن گسست میان اهداف فرهنگی و ابزارهای مشروع در دسترس برای نیل به آن اهداف است (مارش و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۷۹ و ۱۸۰)؛ به بیان دیگر، رفتار انحرافی و مجرمانه بیشتر در بین طبقاتی که از نظر اقتصادی و اجتماعی در سطح پایین‌تری قرار گرفته‌اند، به وقوع می‌پیوندد؛ به این دلیل که برای رسیدن به اهداف ارزش‌گذاری‌شده به وسایل قانونی دسترسی ندارند. در واقع این رویکرد، طبقه نوجوان را در جامعه مورد بررسی قرار می‌دهد؛ به‌طوری که نوجوانان در برابر استاندارد طبقه متوسط اندازه‌گیری می‌شوند. بچه‌های طبقه پایین که نمی‌توانند استانداردهای طبقه متوسط را از حیث لباس، صحبت و رفتار برآورده کنند، محروم به حساب می‌آیند. این محرومیت منجر به حالت سرخوردگی می‌شود که به‌نوبه خود سبب بروز اعمال مجرمانه و منحرفانه می‌شود (میرزایی، ۱۳۹۶: ۲۱۳؛ نیز نک: والک لیت، ۱۳۸۶: ۴۴؛ نایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۵؛ زراعت، ۱۳۹۱: ۶۰؛ کلدی، ۱۳۸۱: ۵۵). بنابراین فقر، نابرابری‌های اقتصادی، بیکاری و تورم در زمره مهم‌ترین معضلات جامعه بشری است؛ زیرا تشدید مشکلات این عوامل، بسترساز انحرافات می‌شوند (ابراهیمی و چاکرزی، ۱۳۹۴: ۱۱۶). یکی از ضرب‌المثل‌های پرکاربرد در کاشان که به این موضوع اشاره دارد، ضرب‌المثل «شیکم خالی دین اُیمو ندار» است؛ بدین معنا که انسان گرسنه، ایمانش ضعیف است. در واقع به موضوع انحراف‌زایی فقر و نبودن ابزارهای لازم برای رفع نیازها در جامعه اشاره دارد؛ به‌گونه‌ای که بسیاری از جرایم در جامعه فقط در اثر فقر و بیکاری و به‌طور کلی نبودن راه‌های مشروع و قانونی برای رفع نیازها و خواسته‌های افراد ارتکاب می‌یابند.

۲-۱-۳. برچسب‌زنی

برچسب‌زنی روندی است که در طی آن، جامعه عنوان منحرفانه را به شخص اطلاق می‌کند؛ این عمل باعث می‌شود که فرد از گروه یا جامعه طرد شده، هویت منفی در او نهادینه شود و انحراف در او تقویت گردد. تانبوم^۶ معتقد است که رفتار یک بزهکار جوان ویژگی خاصی ندارد. او دست به سرقت کالاهای کم‌ارزش می‌زند، پنجره‌ها را می‌شکند و از مدرسه فرار می‌کند. او تحت تأثیر لذت بازی و برای ارضای حس کنجکاوی خود دست به این کارها می‌زند. متأسفانه بسیاری از بزرگسالان این عملکردها را خطرناک دانسته و نه تنها خود عملکرد را مجرمانه

می‌انگارند، بلکه خود نوجوان را نیز مجرم قلمداد کرده و به او برچسب می‌زنند؛ در نتیجه این‌گونه رفتارها حالت شدیدتری به خود گرفته و نهادینه می‌شوند. آن‌ها دیگر نمی‌توانند بی‌اعتنایی، خشونت و تحقیر شدن را تحمل کنند و ترجیح خواهند داد بیشتر با بزهکاران معاشرت کنند و گاهی اوقات هم خرده‌فرهنگ‌های خاص خود را به وجود آورند؛ یعنی به هر چیزی که در نزد اکثریت افراد ناپسند شمرده می‌شود، ارزش دهند (کسن، ۱۳۸۷: ۱۰۴ و ۱۰۵). در واقع این نظریه بر روی تأثیرات عمل برچسب‌زنی بر روی تحولات روحی، روانی و اجتماعی مجرمین تأکید می‌کند (وایت و هینس، ۱۳۸۹: ۱۲۴). بنابراین هنگامی که فرد مرتکب قانون‌شکنی می‌شود، در صورتی که با او با مسامحه برخورد شود و برچسب مجرم نخورد، او نیز خود را به‌عنوان مجرم بازتعریف نخواهد کرد؛ اما اگر بازخورد جدی بوده و فرد از طرف نهادهای رسمی یعنی دادگاه و پلیس یا افراد مهمی چون خانواده، دوستان، معلمان مدرسه و همکاران و رؤسا در محل کار بزهکار تلقی شود، خود او نیز در تعریف هویتی خویش، این برچسب را می‌پذیرد و خود را مجرم خواهد دانست (حسینی و متولی‌زاده نائینی، ۱۳۹۱: ۱۲۲ و ۱۲۳؛ نیز نک: سلاخی، ۱۳۸۸: ۴۴-۴۶). در کاشان نیز با نمونه‌ای از مضمون این نظریه روبه‌رو هستیم؛ چنان‌که در ضرب‌المثل «آب که آسَر گُذَش چه یَ وَجَب چه صد وَجَب»، فرد مرتکب رفتار انحرافی و یا مجرمانه محدودی شده، اما به‌سرعت با او مقابله و برچسب منحرف یا مجرم به او زده شده است؛ به‌گونه‌ای که فرد تا حدودی از سوی جامعه طرد و از داشتن برخی موقعیت‌ها محروم گشته و همین امر سبب شده است که فرد از آن به‌بعد با این تصور که دیگر آب از سر او گذشته، در همان مسیر انحرافی، راه خویش را ادامه دهد.

۲-۱-۴. بوم‌شناسی

بوم‌شناسی جنایی یا اکولوژی، تأثیر زیستگاه فردی و محیط زیست فرد در رفتار منحرفانه وی را مورد مطالعه قرار می‌دهد. زیستگاه مفهوم کلی است که شامل اوضاع و احوال و شرایط خاص محل زندگی فرد می‌شود. شاو و مکی^۷ با مقایسه میان بوم‌شناسی (محیط زیست) انسان‌ها و گیاهان نشان دادند همان‌گونه که اگر گیاهان از نظر خاک مساعد و فضای کافی در مضیقه باشند، رشد نکرده و پژمرده می‌شوند و در هر حال زندگی غیرعادی را خواهند داشت، نامساعد بودن

شرایط محیط زیست در قلمرو انسان‌ها و بوم‌شناسی انسان‌ها هم ایجاد اختلال می‌کند (قالیباف و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴). حاشیه‌نشینی با فرهنگ فقر همراه است و ساکنان این مناطق که عمدتاً از مهاجران هستند، به‌لحاظ سوابق قومی و محدودیت در تحرک اجتماعی و پایگاه اقتصادی و نظریات جرم‌شناسی...

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

اجتماعی پایین، با ساکنان سایر مناطق شهری متفاوت‌اند. ساکنان این مناطق اغلب امکانات رفاهی خانواده‌های شهرنشین را ندارند. بی‌اعتنایی به سازمان‌ها و نهادهای دولتی به‌ویژه پلیس، ازدحام جمعیت، نداشتن کار مطمئن و دائمی و زیاد بودن تعداد اعضای خانواده، از ویژگی‌های مهم اقتصادی و اجتماعی مناطق حاشیه‌نشین است که زمینه را برای رفتار بزهکارانه و مجرمانه فراهم می‌سازد (احمدی، ۱۳۸۴: ۱۸۴-۱۸۹). ضرب‌المثل «خُمبِ دُرِّی آدَمِ کُشِ نِمی ش» بدین معناست که اهالی این منطقه دل و جرئت انجام کارهای خطرناک را ندارند؛ زیرا باور بر این است که مردمان این ناحیه، افرادی بی‌آزار و آرام هستند یا ضرب‌المثل «اینجا اردستان نیست که به شغال باج بدهم» را هنگامی می‌گویند که کسی بخواهد زورگویی یا باج‌گیری کند؛ به‌خصوص فردی که دون‌پایه و خوار است. این دو ضرب‌المثل رایج در کاشان بازتاب نظریه بوم‌شناسی هستند؛ به‌گونه‌ای که به قضاوت در مورد افراد از جهت دارا بودن یا عدم گرایش به رفتارهای مجرمانه و بعضاً انحرافی، بر اساس منطقه زندگی آن‌ها می‌پردازند.

۲-۱-۵. آنومی

دورکیم^۱ مفهوم آنومی را برای اولین بار در کتاب *تقسیم کار اجتماعی* به کار برد و این مفهوم را به اوضاع اجتماعی بی‌هنجاری یا بی‌سازمانی اجتماعی ارجاع داد. این اصطلاح مرکز بحث نظریات اساسی دورکیم در تحلیل بی‌نظمی‌های اجتماعی، هرج‌ومرج، رفتار انحرافی و رفتار ضداجتماعی است (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۴؛ نیز نک: فیروزجائیان و هاشمی، ۱۳۹۵: ۸۴). به اعتقاد وی، افراد هنگامی با وضعیت بی‌هنجاری روبه‌رو می‌شوند که نظام اخلاقی مناسبی وجود نداشته باشد و در چنین اوضاعی تشخیص نمی‌دهند که چه رفتاری مناسب و چه رفتاری غیرمناسب است (ریترز، ۱۳۷۴ الف: ۷۹). آنومی در سطح فردی نوعی نابسامانی است که منجر به گسستگی و شکستگی انسان و معیار رفتار وی می‌شود و به تعبیری، نوعی احساس فردی از بی‌هنجاری است و نشانگر حالتی فکری که در آن احساسات فرد نسبت به خود وی سنجیده می‌شود. چنین حالتی همراه با اختلالات و نابسامانی‌هایی در سطح فردی بوده و فرد نوعی احساس بی‌هنجاری، پوچی و بی‌قراری را تجربه می‌کند و آنومی در سطح اجتماعی نشانگر نوعی اختلال، اغتشاش و بی‌هنجاری در نظام جمعی است که در آن احساسات فرد با توجه به سیستم اجتماعی سنجیده می‌شود. زمانی که توازن اجتماعی وجود ندارد، فرد فاقد احساس حمایت جمعی و پشتیبانی اجتماعی است و در چنین حالتی ممکن است دست به رفتاری نابهنجار زند (مختاری و نظری، ۱۳۸۹: ۹۷ و ۹۸).

در بین مردم کاشان، سه ضرب‌المثل «شُترَم ایجا گم می‌ش»، «آبمبار که قال ش کوز می‌شکین»، «خِرُ بیار باقالی رُ بار ک» در شمار ضرب‌المثل‌هایی هستند که تا حدودی می‌توان گفت نظریهٔ آنومی دورکیم را بازتاب می‌دهند و بیشتر برای مواردی به کار می‌روند که در اثر شلوغی، نظم و ترکیب کارها از میان رفته و نوعی هرج‌ومرج و زمینهٔ کجروی در محیط ایجاد شده است؛ به‌گونه‌ای که برای مثال، ضرب‌المثل «خِرُ بیار باقالی رُ بار ک» هنگامی گفته می‌شود که در محلی، واقعه‌ای یا نزاعی رخ می‌دهد، چپاولگران و فرصت‌طلبان از موقعیت استفاده می‌کنند و هرچه می‌خواهند می‌برند، یا پس از حادثه باید منتظر مصیبتی بود.

۲-۱-۲. زیست‌شناسی

زیست‌شناسی جنایی کانون توجه خود را بر روی انسان، ویژگی‌های فیزیولوژی و تلاش برای فهم هرچه بهتر ریشه‌های بدنی رفتار انسان معطوف کرده است. سزار لمبروزو که در سال ۱۸۷۶ کتاب *انسان جنایتکار* را به چاپ رسانید، به‌روشنی عوامل بزهکاری را ناشی از خصوصیات جسمی فرد دانسته و برای آن ویژگی‌های خاص جسمی در نظر گرفته است (نجفی توانا، ۱۳۹۰: ۶۹ و ۷۱). البته اگرچه توجه به دیدگاه‌های زیست‌شناسانهٔ ناظر بر ارتکاب جرم، پس از لومبروزو و شاگرد او، آنریکوفری، توسط گروه دیگری از پژوهشگران از جمله کرچمر، هوتون و شلدون دنبال شد که هریک پاره‌ای از خصایص فیزیکی افراد را نشانهٔ گرایش به بزهکاری قلمداد می‌کردند و قبل از وی نیز نظریات مختلف در زمینهٔ ارتباط بین فیزیک و جسم انسان با رفتار او به‌طور پراکنده مطرح شده بود (محسنی، ۱۳۹۴: ۱۸۷ و ۱۹۲)، با آزمایش‌ها و در نهایت اظهار نظر او، محتوا و ساختاری جدیدتر برای این نظریه پدید آمد که می‌توان تحول واقعی جرم‌شناسی علمی را به وی نسبت داد. در واقع او بزهکاری را ناشی از خصوصیات جسمی و یک عمل جبری و حیوانی می‌دانست (برجعلی و عبدالملکی، ۱۳۹۱: ۷۸)؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت بخش اصلی نظریهٔ لمبروزو این است که وی به تبیین جرم بر اساس انتقال ژنتیکی محض می‌پردازد و آن را محصول مستقیم وراثت می‌داند و بر این باور است که جرم تحت تأثیر تاریخچهٔ زندگی فردی شکل نمی‌گیرد بلکه فرد مجرم متولد می‌شود. البته در زمان معاصر، چنین دیدگاهی به‌صورت کامل پذیرفته نیست و در حال حاضر هیچ پژوهشگری وجود ژن جرم‌زا یعنی ژن متمایزکنندهٔ افراد مجرم از غیرمجرم را نمی‌پذیرد و تنها نقش احتمالی عوامل ژنتیکی را در تبیین پدیدهٔ جرم، موضوع بررسی‌های خود قرار می‌دهند (دادستان، ۱۳۸۹: ۵۴ و ۵۵؛ نیز نک: محمدی جورکویه و مصطفی‌پور، ۱۳۹۴: ۱۴۹؛ اکرمی و نظریات جرم‌شناسی...

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانهٔ رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

همکاران، ۱۳۹۰: ۴۱ و ۵۳). در خصوص نظریه زیست‌شناسی در کاشان باید گفت که حدود شش ضرب‌المثل وجود دارد که به تأثیر وراثت ژنتیکی افراد در رفتارهای آن‌ها می‌پردازند؛ به‌طوری که مضمون ضرب‌المثل‌هایی مانند «سِگِ زَرَدِ بَرادِرِ شَاغَال»، «هَر کَ هَر چِی دَارَ آ پِیشِ قُنْدَاقِ دَار»، «خَلالِ زاده به دایش می‌ر»، «آ مار چه خیز؟ بچّه مار»، «آبِ آ سَرِ چِشمه گِلالود می‌ش» و «جَنسِش خرده شیشه دار»، دربردارنده این مطلب هستند که در هر فردی، صفاتی از والدین یا خویشان وی وجود دارد که می‌تواند صفاتی مناسب یا صفاتی شریبانه و انحرافی باشد یا همچنین مضمون ضرب‌المثل «آدِمِ کُوتا اِدْعَا خُدایِ دَار» به‌طور جزئی‌تر به تأثیر خصوصیات ظاهری و جسمانی افراد که محصولی از مجموعه‌ای از امور از جمله ژن می‌باشد، بر رفتار آن‌ها توجه دارد؛ به‌طوری که در فرهنگ عامه، انسان‌های کوتاه‌قد به هوشمندی و شرارت شهرت دارند.

۲-۳. روان‌شناسی

روان‌شناسی، علم مطالعه رفتار و فرایندهای ذهنی انسان تعریف شده، و روان‌شناسی جنایی شاخه‌ای از آن است که به‌طور تخصصی در زمینه جرم و مجرم با رویکردی روان‌شناختی کاربرد دارد و بالطبع هدفش مطالعه سیستم رفتاری و فرایندهای روانی افراد مجرم و بزهدار جامعه است و با وجود اینکه روان‌شناسی جنایی یکی از شاخه‌های رشته روان‌شناسی است، می‌توان آن را یک دانش میان‌رشته‌ای تلقی کرد که از علوم جرم‌شناختی محسوب می‌شود (برجعی و عبدالملکی، ۱۳۹۱: ۲ و ۳؛ نیز نک: خادمی، ۱۳۸۹: ۹). رسالت این دانش، بررسی منش و شخصیت بزهدار و ارزیابی گرایش‌های ضداجتماعی و مطالعه روان خودآگاه و ناخودآگاه وی است (گسن، ۱۳۹۲: ۱۵۸؛ نیز نک دادستان، ۱۳۸۹: ۲۱؛ نبوی، ۱۳۹۱: ۱۱؛ بهادری خسروشاهی و خانجانی، ۱۳۹۶: ۱؛ حیدریان، ۱۳۴۶: ۱۱) که شامل همه خصایص ذهنی و فکری، عاطفی، اجتماعی، اخلاقی و... اعم از موروثی و اکتسابی است که او را از دیگران متمایز و سبب انحراف وی شده‌اند (جوانمرد، ۱۳۹۰: ۴). بازتاب مضامین این علم که به بیان علل و عوامل ارتکاب جرم از بُعد روان‌شناختی می‌پردازد، در ضرب‌المثل‌ها نیز دیده می‌شود؛ به‌طوری که برخی ضرب‌المثل‌ها به بیان توانایی تأثیر برخی ابعاد روانی و شخصیتی افراد در ارتکاب رفتارهای انحرافی و مجرمانه می‌پردازند؛ برای مثال، ضرب‌المثل «عَجَله کارِ شَیطون» اشاره به صفت اخلاقی عجله داشته که این صفت را از صفات شیطانی محسوب کرده که اگر فرد از جهت شخصیتی دارای چنین صفتی باشد، می‌تواند به سمت انحراف کشیده شود؛ یا ضرب‌المثل «مِثِ

بندِ تُمبُونِ کوتا می‌مون» در مورد کسی به کار برده می‌شود که در انجام دادن کارها صبر و حوصله از خودش نشان نمی‌دهد و در نتیجه محول کردن کار به او موجب دردسر است که می‌تواند با قرار گرفتن در وضعیتی خاص، سبب ارتکاب جرم توسط فرد بشود.

از طرفی، در مطالعه شخصیت باید به ساختار آن نیز توجه داشت که شامل سه سطح «نهاد»، «من» و «من برتر» است. من پیونددهنده نهاد و من برتر است و به انسان کمک می‌کند تا نیازهایش را بر اساس واقعیات و در ارتباط با آن و با استفاده از امکانات واقعی برآورده سازد. من برتر شامل ارزش‌های اخلاقی و وجدانی هر فرد است که به تدریج در فرایند جامعه‌پذیری در بخش ناخودآگاه او پدید می‌آید و نهاد، سطحی است که از مجموعه غرایز اولیه تشکیل می‌شود. طبق نظر فروید، نهاد تحت توقعات اصل لذت که در پی اقتناع فوری تکانه‌ها و رفع سریع تنش‌هاست، خام و مهارگسسته عمل می‌کند و انسان تحت نفوذ نهاد، برای آنچه انجام می‌دهد، حدودی نمی‌شناسد (سلیگمن و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۱؛ نیز نک: فروید، ۱۳۹۷: ۷۰-۱۲؛ جی. لارسن و ام. باس، ۱۳۹۷: ۳۱۲-۳۱۴؛ ستوده و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۵ و ۷۶). در این راستا ضرب‌المثل «کرم پنیر آ خود پنیر» بدین معناست که دلایل و زمینه‌های فسق و فجور در خود فرد است؛ در واقع این ضرب‌المثل زمانی به کار می‌رود که می‌خواهند بگویند اشکال و ایراد از خود شخص است که باعث به‌وجود آمدن مشکل یا آزار و مزاحمت می‌شود و می‌توان گفت این امر، اشاره به نهاد در ساختار شخصیتی افراد دارد؛ به‌طوری که نهاد به‌عنوان یکی از سطوح شخصیت باید توسط من کنترل شود و در صورت عدم موفقیت در این امر، اختلال در شخصیت ایجاد می‌شود و اختلال در شخصیت، بخشی از اختلالات روان محسوب می‌شود؛ در نتیجه، از نهاد ذیل نظریه روان‌شناختی در کنار سایر موارد بحث شده است.

ردیف	مضامین نظریه روان‌شناختی	نمونه ضرب‌المثل	فراوانی
۱	عجله	عَجَلَه کار شیطون، مَثِ بِنْدِ تُمبُونِ کوتا می‌مون	۲
۲	تکبر	فَفَّارَه هَر چَقَدِ بَرِ بَالَا آخِرِش میاد پای	۱
۳	نهاد	کِرْمِ پَنِیرِ آ خُودِ پَنِیرِ	۱

۲-۲. شناسایی و بررسی راهکارهای پیشگیری از جرم در ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان

پیشگیری در لغت به معنای جلوگیری، دفع، صیانت، مانع شدن و به کار یا تدابیر اتخاذشده برای ممانعت از رویداد معینی در آینده، به استقبال چیزی رفتن و هشدار دادن اطلاق می‌شود (محسنی، ۱۳۹۳: ۱۶۰؛ نیز ر.ک: بکاریا، ۱۳۸۹: ۱۳۱) و در معنای عام، تمام اقداماتی است که نظریات جرم‌شناسی...

از وقوع بزه جلوگیری می‌کند. به عقیده شرمین^۹، هر رویدادی که اعمال شود و نتیجه آن نشان دهد که از نرخ بزهکاری کاسته شده، می‌تواند پیشگیرانه قلمداد شود (اخشابی، ۱۳۹۴: ۸). بنابراین پیشگیری مؤثرترین و بهترین راه مبارزه با رفتار کجروانه و ناهنجاری‌های اجتماعی است و جایگاه ارزشمندی در سیاست جنایی کشورها دارد. در این راستا از روش‌ها و ابزارهای متنوعی استفاده می‌شود؛ به گونه‌ای که در حال حاضر، جرم به صورت یک مسئله سیاسی برای دولت‌ها بدل شده؛ زیرا تهدیدی برای افراد جامعه است و دولت‌ها درگیر ضرورت تهیه و اجرای اقدامات جدید برای تأمین حفاظت از جامعه هستند (نیازپور، ۱۳۹۳: ۱۰۵) که یکی از مهم‌ترین اقدامات، انجام فعالیت‌های فرهنگی در سطح جامعه است (هزارجریبی و صفری شالی، ۱۳۸۹: ۶۹)؛ زیرا جرم‌شناسان نیز ضمن انکار اثر کیفر در پیشگیری بزهکاری و اصلاح مجرمان معتقدند تنها وسیله مبارزه با بزهکاری در مرحله اول، پیشگیری از جرایم به وسیله ایجاد عدالت در میان مردم و دگرگونی در سیستم فرهنگی و اعتقادی آن‌ها و مبارزه با انگیزه‌ها و عوامل جرم‌زاست (عظیم‌زاده اردبیلی و ملک‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۱۴). در این راستا می‌توان گفت ضرب‌المثل‌ها به عنوان بخشی از فرهنگ عامه، راهکارهایی را برای پیشگیری از جرم به ما ارائه می‌دهند؛ زیرا آن‌ها فقط اثری ادبی نیستند بلکه سرشار از اصول و مبانی معرفتی، دینی، اخلاقی و فلسفی همچنین مشتمل بر برخی از نظریه‌های علمی چون روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، منطق، سیاست و... هستند و بررسی جنبه‌های گوناگون آن‌ها می‌تواند افق‌های جدید و ابعاد تازه‌تری را بر روی پژوهشگران بگشاید (فاطمی، ۱۳۹۰: ۸۷ و ۸۸). بنابراین نگارندگان در این پژوهش در راستای پیشگیری از جرم و ارائه راهکارهایی برای اعمال آن، تمامی ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان را مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌اند که از آن میان حدود ۳۴ ضرب‌المثل، دارای ماهیتی پیشگیرانه و بازتاب نظریات موجود در جرم‌شناسی پیشگیری هستند. در ادامه به تبیین و توضیح آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲-۱-۲. پیشگیری اجتماعی

پیشگیری اجتماعی بر مبنای رویکرد عوامل بزهکاری مبتنی است و به دنبال تعیین عوامل بزهکاری، سازمان‌دهی برنامه‌هایی به منظور مقابله با آن و تغییر شرایط اجتماعی اقتصادی نامناسبی است که فرد در آن زندگی می‌کند و منشأ رفتارهای ضدا اجتماعی وی می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۹۱: ۵۱)؛ به بیان دیگر، در این نوع پیشگیری به دنبال هماهنگ‌سازی اعضای جامعه با قواعد اجتماعی هستیم. محور اقدامات در این نوع پیشگیری، فرد است. به دیگر سخن،

پیشگیری اجتماعی مجرم‌مدار و فردمدار است؛ زیرا تمام اقدامات روی فرد یا محیط وی صورت می‌گیرد. به این ترتیب پس از شناسایی و تعیین علل اجتماعی ارتکاب بزه، اقدام به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری به‌منظور از بین بردن این علل و اصلاح آن‌ها می‌کند؛ بنابراین شیوه‌های پیشگیری اجتماعی بیشترین تمرکز را بر روی برنامه‌ها و سیستم‌های تکمیلی دارد که سعی در بهبود وضعیت بهداشت، زندگی خانوادگی، آموزش، مسکن، فرصت‌های شغلی و اوقات فراغت دارند تا با ایجاد محیطی سالم بتوانند به هدف ایدئال خود مبنی بر حذف یا کاهش جرم دست یابند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳۷؛ نیز نک: قماش و عارفی، ۱۳۹۶: ۸۶). تعداد ۳۲ ضرب‌المثل مربوط به پیشگیری اجتماعی هستند که این نوع از پیشگیری به دو شکل غیررسمی و رسمی انجام می‌گیرد که در ادامه به بیان آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲-۱-۱-۲. پیشگیری اجتماعی به‌صورت غیررسمی

اهمیت پیشگیری از جرم بر هیچ‌کس پوشیده نیست و یکی از راهکارهای آن پیشگیری از طریق نهادهایی غیررسمی در جامعه است که خانواده به‌عنوان نهاد اصلی، نقش مهمی در پیشگیری از ارتکاب جرم دارد. خانواده به‌منزله نماینده اصلی اجتماعی کردن کودک و ضرورتی برای درونی کردن کنترل اجتماعی به‌شمار می‌رود که در نهایت، در ثبات هر جامعه‌ای تأثیر دارد (ریتزر، ۱۳۷۴: ب: ۲۹۷؛ نیز نک: دسترنج و دیانت، ۱۳۹۹: ۱۶۶). در واقع خانواده، کانون رشد احساسات و عواطف، متضمن بقای انسانی، معدن مودت، رحمت و در عین حال عامل ثبات و سازگاری اجتماعی است. آسودگی و آرامش روحی و روانی از بُعد شخصی و داشتن جامعه‌ای سالم از بُعد اجتماعی، ثمره تشکیل خانواده است؛ با وجود این، اگر شرایط و موقعیت به‌صورت دیگری باشد، یعنی خانواده از نظر تربیتی دچار نقیصه شده و از کمبود شدید عاطفی رنج ببرد یا والدین از هم جدا شده باشند و...، بدیهی است نتایج زیان‌باری در بر خواهد داشت. اسلام نقش والدین را در تربیت فرزندان بسیار مؤثر می‌داند تا آنجا که بهترین امری که والدین برای فرزندان‌شان به ارث می‌گذارند، تربیت نیکو می‌داند (خسروشاهی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴؛ نیز نک: ستوده و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۸۱)؛ چنان‌که قرار گرفتن در معرض هرگونه بدرفتاری در دوران کودکی، احتمال بزهکاری آینده را در آنان

افزایش می‌دهد (Abajobir, 2017: 96). امروزه در این نوع از پیشگیری، یعنی پیشگیری خانواده‌محور، برنامه‌هایی وجود دارند که به دو زمان قبل و پس از تولد فرزندان توجه دارند؛ به‌گونه‌ای که این نوع از برنامه‌های پیشگیرانه نه تنها مربوط به زمان بعد از تولد فرزندان و در

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

محیط خانوادگی آن‌هاست بلکه شامل زمان قبل از تولد آن‌ها نیز می‌باشند (ابراهیمی، ۱۳۹۱: ۷۹). چنان‌که قرآن کریم نیز در اهمیت تأثیر والدین بر عملکرد کودکان و نقش تربیتی آن‌ها تأکید می‌کند که قبل از فرارسیدن تولد فرزندان باید به فکر آینده آنان بود (رشادتی، ۱۳۹۰: ۲۷۶؛ نیز نک: حمدیه و شهیدی، ۱۳۸۹: ۵۵).

با بررسی ضرب‌المثل‌های کاشانی نیز می‌توان دریافت که مضمون برخی از آن‌ها به برنامه‌های پیشگیرانه از جرم، در دو زمان قبل و بعد از تولد اشاره دارند؛ برای مثال، در راستای پیشگیری قبل از تولد، ضرب‌المثل «لُقْمَةُ حَرُومٍ أُنْطَفَهُ حَرُومٌ بَتْرًا» به تأثیر بسزای حلال یا حرام بودن تغذیه بر روی نطفه کودک اشاره دارد؛ زیرا بر اساس این ضرب‌المثل، این لقمه حرام، طفلی حرام‌زاده را در پی خواهد آورد و از طرفی در راستای پیشگیری بعد از تولد ضرب‌المثل «يَكِيَّ دُونَهُ يَأْكُلُ مِنْ شَيْءٍ يَدِيوُونَهُ» اشاره به تأثیر تعداد فرزندان بر عملکرد آینده آن‌ها و در نتیجه توجه والدین بر این موضوع اشاره دارد که در صورت تک‌بودن فرزندان و نبود فرزند و هم‌بازی دیگری برای وی، این امر موجب اختلال در عملکرد آینده فرزند آن‌ها خواهد شد.

پیشگیری قبل از تولد

ردیف	مضامین پیشگیری قبل از تولد	نمونه ضرب‌المثل	فراوانی
۱	تأثیر حلال و حرام لقمه بر نطفه	لُقْمَةُ حَرُومٍ أُنْطَفَهُ حَرُومٌ بَتْرًا	۱

پیشگیری بعد از تولد

ردیف	مضامین پیشگیری بعد از تولد	نمونه ضرب‌المثل	فراوانی
۱	تقلید فرزندان از والدین	مادیو که به آب با خوابِ کُرْشَمِ می‌خاب/ پیش نماز که ب.... پَسِ نمازم.. مادیو که به آب با خوابِ کُرْشَمِ به لِحَجِّ می‌خواب	۳
۲	لزوم تربیت کودک در زمان مناسب	خِری رُ که به پیری سوقونش بگیریَن (تربیت کنند و راهپیمایی بیاموزند) بر بازارِ مَحْشَرِ خُوبَ	۱
۳	تأثیر اعمال والدین بر زندگی کودک آن‌ها	مادو (مادران) کُنْ، رودو (فرزندان) کِشَ	۱
۴	توجه به تعداد فرزندان	یکی یَ دونه، یا خُلِّ می‌شَ یا دیوونه	۱

۲-۱-۲-۲. پیشگیری اجتماعی به صورت رسمی

در پیشگیری جامعه‌مدار که قدیم‌ترین و رایج‌ترین شکل پیشگیری غیرکیفری است، اقدامات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پیشگیرانه در خصوص محیط اجتماعی اعمال می‌شود (مهدوی، ۱۳۹۰: ۲۷ و ۲۹). این نوع از پیشگیری دربرگیرنده تدابیر و اقداماتی است که هدف آن کاهش یا حذف علل جرم‌زا در محیط اجتماعی است. دانشمندان معتقدند هرگونه تغییری که در شرایط و مقتضیات محیط اجتماعی به وجود بیاید، مستقیم بر روی فرد اثر می‌گذارد و به جرایم مختلف شکل می‌دهد یا آن‌ها را از بین می‌برد. جرم‌شناسی، واکنش‌های یک فرد ناسازگار را نتیجه شرایط نابهنجار وی می‌داند. بنابراین اگر شرایط محیط مساعد و سالم باشد، رفتارها بهنجار است؛ در غیر این صورت ناسازگاری افراد به هیچ وجه غیرمنتظره نیست (محمدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳۷)؛ به طوری که بر اساس این نظریه می‌توان با درگیر نمودن جوانان و پرکردن اوقات فاقد برنامه آن‌ها، فکر ارتکاب جرم را از آنان سلب کرد؛ برای نمونه می‌توان به برنامه‌ها و کارگاه‌های آموزشی و فرهنگی که معمولاً در فصل تابستان برگزار می‌شود اشاره کرد؛ چنان‌که از طریق همین اقدامات می‌توان به فرهنگ‌سازی و پیشگیری از ارتکاب جرم در جامعه پرداخت (ابراهیمی، ۱۳۹۱: ۶۳). بازتاب این‌گونه اقدامات پیشگیرانه را در ضرب‌المثل‌های کاشانی نیز می‌توان یافت؛ به گونه‌ای که مضمون برخی ضرب‌المثل‌های رایج در این شهر، در ارتباط با شایسته‌سالاری، لزوم وجود حاکمیتی واحد در جامعه، گسترش فرهنگ‌هایی نظیر فرهنگ صبر، مدارا و... در جامعه اشاره دارند که با تحقق و فرهنگ‌سازی این موارد می‌توان به پیشگیری از ارتکاب بسیاری از جرایم در جامعه پرداخت؛ برای مثال، ضرب‌المثل «کورُ به شَب‌نشینی چه» درباره کسی گفته می‌شود که اقدام به انجام کاری کند که از آن اطلاعی ندارد یا خوب از عهده آن برنمی‌آید؛ که این مضمون اشاره به موضوع شایسته‌سالاری در جامعه دارد که متناسب با آن هرکس باید در جایگاهی متناسب با آگاهی و توانایی‌های خویش باشد. ضرب‌المثل «گوش که نباش چُغندر سالارَ یا یَ حَمو خِرابه چِل تا حَمودار که نمی‌خواد» نیز اشاره به این مفهوم دارند که در هر محیط و شرایطی، باید یک فرد بر امور جاری کنترل داشته و آن‌ها را اداره کند؛ زیرا در غیر این صورت، هرج و مرج ایجاد شده و کسانی که صلاحیت ندارند، در رأس قرار گرفته و حتی ممکن است همه افراد صاحب‌نظر شده و به انجام امور طبق صلاحدید خود بپردازند. در ذیل به بیان ضرب‌المثل‌های حاوی این مضامین پرداخته می‌شود.

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

ردیف	مضامین پیشگیری اجتماعی	نمونه ضرب‌المثل	فراوانی
۱	شایسته‌سالاری	اِگِ هَم مَرغی اَنجیل بُخَر نَسَلِ اَنجیل وَر می‌یُفَتَ کورُ به شب‌نشینی چه	۲
۲	لزوم وجود رهبری واحد در جامعه	گوش (ت) کِ نِباشَ چُغَنَدَرِ سالارَ، اَدَرِدِ ناعلاجی به گُربَم می‌گو آ خانام باجی، یَ حَمو خِرابه، چَل تا حَمو دار که نمی‌خواد، گوش که تو دیگ نی چُغَنَدَرِ پُلُون، ای حَمو چَن تا اوسا و داسی دار، ماما که دو ت شُد سِرِ بَچَه کَج می‌ش، اَشپَز که دو ت شُد آش یا شور می‌ش یا بی‌نَمک	۷
۳	گسترش فرهنگ صبر	صَبِرِ کِلیدِ هَر کاری یَ اِگِه صَب کُنی آ غوره حَلوا خوام ساخ	۲
۴	گسترش فرهنگ مدارا	بِش چاله مَنجَلابَ هَر چی چوب توش هَم وَر کُنی، گَنَدِش زیاتر می‌ش	۱
۵	گسترش فرهنگ امید	هَر سِرَازیری سَرِ بالائِم دار، هَر سَختی بَعَدِش یَ راحتی یَم دار، مای رُ هَر وَخ آ آب بگیری تازَ	۳
۶	گسترش فرهنگ عبرت‌آموزی و بهره‌گیری از تجربه	خِرَم که یَ بار پاش تو چاله می‌یُفَتَ چَشَمِشُ وا می‌کُن	۱
۷	گسترش فرهنگ قناعت	کا که آ خودِ نی کادو که آ خودِ، دَسُدِ نِمی رس به کوکو خُشکه پلو فُروکوب، یَ جوری بُخور که همیشه بُخوری، اِگِ به دُولت رسیدی مَس نَشُدی مَرَدی، اِگِ به نِکَبت رسیدی خَر نَشُدی مَرَدی	۴
۸	گسترش فرهنگ کمک به هم‌نوعان	سُوالِ شِیبِ اَوَّلِ قَبِرِ با هَمسایَ	۱
۹	گسترش فرهنگ امانت‌داری	خِرِ مَرْدُمُ باد یَ وَر سِوار شُد	۱
۱۰	گسترش فرهنگ تلاش و فعالیت در جامعه	اِگِرُ کاشتنِ درختِ چه گَنم سَبز شد	۱
۱۱	گسترش فرهنگ تشکیل خانواده در جامعه	هَر کِ که زَ نِدارَ آرام تَ نِدارَ زَ بلاس، اِلی هیچ خونِ بی بلا نِباشَ	۲

۲-۲-۲. پیشگیری وضعی

پیشگیری وضعی عبارت است از تغییر در موقعیت‌های خاصی که احتمال ارتکاب جرم در آن زیاد است، به منظور دشوار کردن، پرخطر کردن یا جاذبه‌زدایی برای کسانی که قصد ارتکاب دارند؛ این راهبرد از این تفکر نشئت می‌گیرد که عده زیادی از بزهکاران بالقوه کاملاً غیرعقلانی اقدام نمی‌کنند و از انطباق خود با وضعیت و موقعیت‌ها ناتوان نیستند. نتیجه اینکه تغییر در موقعیت‌های نزدیک به جرم، آن‌ها را مجبور به پذیرش این واقعیت می‌کند که منافع عدم ارتکاب جرم در وضعیت جدید، از ارتکاب آن بیشتر است (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۸۹ و ۹۰). اصول این نوع از پیشگیری را ران کلارک و پاتریشیا می‌هیو^۱ در کتاب *طراحی عاری از جرم* دسته‌بندی کردند. این اصول دربردارنده هفت راهبرد پیشگیرانه، یعنی تقویت آماج جرم، حذف آماج جرم، حذف وسایل ارتکاب جرم، کاهش سودآوری برای بزهکاران، نظارت رسمی، نظارت از سوی مستخدمان (نظارت نیمه‌رسمی)، مدیریت محیطی هستند که ران کلارک در کتاب دیگرش، *پیشگیری وضعی از جرم: مطالعات موردی موفق*، شگردهای کاهش فرصت را به این فهرست افزود. این شگردها دربرگیرنده نظارت طبیعی از رهگذر عابران و ساکنان و تدبیرهایی به منظور افزایش اقدام و خطرهایی که بزهکار تصور می‌کند، کاهش پاداش‌های پیش‌بینی‌شده و حذف بهانه‌های ارتکاب جرم هستند (کلکوهن، ۱۳۹۰: ۱۰۸-۱۰۴؛ نیز نک: محسنی، ۱۳۹۳: ۱۶۷). در کاشان، مضمون دو ضرب‌المثل مرتبط با این نظریه هستند: ۱. «آب نمی بین، اگ آب بین شیناگر خوبی ی» را درباره فردی گویند که اهل شرارت، فتنه‌گری یا گناه و یا به‌طور کلی فردی سوء استفاده‌گر است، اما تاکنون زمینه‌ای مناسب و بستری مهیا نیافته است. در واقع شخص قدرت انجام دادن کاری را دارد، ولی موقعیتش ایجاب نمی‌کند که آن عمل را انجام دهد. ۲. «بیرو نیمیدن عروس خانام آخونه به خاطر بی چادری ی» را در مورد شخصی گویند که به‌واسطه نداشتن وسایل مرتکب عملی خلاف نمی‌شود و گرنه خود شخص خواهان انجام آن عمل ناشایست می‌باشد ولی وضعیت و شرایط لازم برای انجام آن وجود ندارد.

۳. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر کوششی در راستای بررسی فرهنگ محاورات و ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان از جهت مباحث مربوط به علت‌شناسی و پیشگیری از جرم است که در مجموع حدود ۵۶ ضرب‌المثل به این مقوله اختصاص یافته است. در بخش اول، به بررسی ضرب‌المثل‌های مربوط به علل و عوامل جرم پرداخته شده است که به سه حوزه روان‌شناسی، زیست‌شناسی و نظریات جرم‌شناسی...

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

جامعه‌شناسی جنایی مرتبط هستند و هریک از منظری خاص به پدیده جرم و علل پیدایش آن می‌نگرند و همگی آن‌ها سبب تکوین علم جرم‌شناسی شده و از علوم جرم‌شناختی محسوب می‌شوند که حدود ۲۲ ضرب‌المثل را به خود اختصاص داده‌اند. در جدول زیر نتایج به ترتیب فراوانی بیان شده‌اند:

ردیف	علوم جرم‌شناختی در ضرب‌المثل‌های رایج کاشان	فراوانی
۱	جامعه‌شناسی جنایی	۱۱
۲	زیست‌شناسی جنایی	۷
۳	روان‌شناسی جنایی	۴

بر اساس جدول فوق، جامعه‌شناسی جنایی در قالب پنج نظریه، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده که این امر نشان‌دهنده اهمیت فراوان آن در جرم‌شناسی از نگاه مردم کاشان است. در جدول زیر این پنج نظریه به ترتیب فراوانی آورده شده است.

ردیف	نظریه‌های جامعه‌شناسی جنایی در ضرب‌المثل‌های رایج کاشان	فراوانی
۱	یادگیری اجتماعی	۴
۲	آنومی	۳
۳	بوم‌شناسی	۲
۴	برچسب	۱
۵	فشار	۱

همان‌طور که در جدول فوق دیده می‌شود، از میان تمامی نظریات جامعه‌شناسی جنایی که بازتاب یافته‌اند، نظریه یادگیری اجتماعی که مشتمل بر تقلید و معاشرت‌های ترجیحی است، بالاترین فراوانی را دارد که این امر نشان‌دهنده اهمیت بالای آن در زمینه جرم در فرهنگ عامه مردم کاشان است.

در بخش دوم، به بازتاب اقسام پیشگیری غیرکیفری از جرم در ضرب‌المثل‌های رایج در کاشان پرداخته شده که حدود ۳۴ ضرب‌المثل را شامل می‌شود. نتایج در جدول ذیل به ترتیب فراوانی نشان داده شده‌اند:

ردیف	نظریه‌های پیشگیری از جرم در ضرب‌المثل‌های رایج کاشان	فراوانی
۱	پیشگیری اجتماعی (به صورت رسمی و غیررسمی)	۳۲
۲	پیشگیری وضعی	۲

همان طور که دیده می‌شود، پیشگیری اجتماعی با تفاوت فراوانی گسترده نسبت به پیشگیری وضعی، مرتبه نخست را به خود اختصاص داده است.

در پایان، بررسی نتایج هر دو بخش پژوهش، یعنی جرم‌شناسی علت‌شناسی و جرم‌شناسی پیشگیری در ضرب‌المثل‌های کاشان نشان داد که مضمون ضرب‌المثل‌های کاشانی مربوط به حیطه جرم‌شناسی، بیشتر شامل مضامین پیشگیرانه از جرم هستند و این مسئله گواه آن است که فرهنگ عامه منطقه کاشان بر این اصل که «پیشگیری بهتر از درمان است»، استوار است.

پی‌نوشت‌ها

۱. برای توضیح بیشتر در این زمینه نک: سلمانی آرانی، ۱۳۷۵: ۱۱.
۲. جرم‌شناسی علمی است برای مطالعه تمامی موضوعات مرتبط با پدیده بزهکاری، اعم از علل و عوامل ارتکاب جرم، بزه‌دیده، پیشگیری، درمان و بازپروری مجرمان با استفاده از علوم و ابزارهای مختلف (محسنی، ۱۳۹۴: ۳۱ و ۳۲).

3. Gabriel Tard
4. Edwin Sutherland
5. Merton
6. Tannbum
7. Shaw and Maki
8. Durkheim
9. Sherman
10. Ron Clark and Patricia May Hugh

منابع

۱. ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۱)، جرم‌شناسی پیشگیری، ج ۲، تهران: میزان.
۲. _____ (۱۳۹۳)، جرم‌شناسی پیشگیری، ج ۳، تهران: میزان.
۳. ابراهیمی، مهرزاد و چاکرزه‌ی، عبدالوهاب (۱۳۹۴)، «ارتباط میان نرخ جرم و جنایت با تورم و بیکاری در ایران»، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال چهارم، شماره ۲ (پیاپی ۱۰)، ۱۱۳-۱۲۷.
۴. ابریشمی، احمد (۱۳۷۷)، مثل‌شناسی و مثل‌نگاری (شناخت ویژگی‌های مثل‌های فارسی و تدوین فرهنگ مثل)، تهران: زیور.
۵. احمدی، حبیب (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی انحرافات، تهران: سمت.
۶. اخشابی، فرزاد (۱۳۹۴)، «تعامل پلیس با مشارکت مردمی در پیشگیری از جرم»، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت و مهندسی صنایع، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، دوره ۲، ۱۱-۱.
۷. اکرمی، محمد و همکاران (۱۳۹۰)، عوامل زیست‌شناختی و ژنتیکی رفتار بزهکارانه، تهران: میزان.

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

۸. آذرلی، غلامرضا (۱۳۷۱)، *ضرب‌المثل‌های مشهور ایران*، چ ۴، تهران: ارغوان.
۹. آذریان قهفرخی، مرتضی (۱۳۹۵)، «بررسی نظریه تأثیر تقلید بر رفتار اجتماعی گابریل تارد»، کنفرانس ملی فقه، حقوق و روان‌شناسی، همایش سازمان‌ها و مراکز غیردولتی، دوره ۱، ۷-۱.
۱۰. برجعلی، احمد و عبدالملکی، سعید (۱۳۹۱)، *روان‌شناسی جنایی*، چ ۳، تهران: دانشگاه پیام نور.
۱۱. برقعی، یحیی (۱۳۵۱)، *کاووشی در امثال و حکم فارسی*، قم: نمایشگاه و نشر کتاب.
۱۲. بکاریا، سزار (۱۳۸۹)، *رساله جرایم و مجازات‌ها*، ترجمه محمدعلی اردبیلی، چ ۶، تهران: میزان.
۱۳. بهادری خسروشاهی، جعفر و خانجانی، زینب (۱۳۹۶)، «صفات شخصیتی پیش‌بینی‌کننده خودکنترلی و تنظیم عاطفی در بزهکاران: تحلیل ارتکاب جرم برحسب روان‌شناسی شخصیت»، *فصلنامه انتظام اجتماعی*، سال نهم، شماره ۲، ۱۸۱-۱۸۰.
۱۴. پارسا، احمد (۱۳۹۴)، *بررسی و تحلیل علمی و ادبی امثال و حکم پارسی*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۱۵. پورسینا، محمد و همکاران (۱۳۹۷)، «مدل مفهومی عوامل روانی-اجتماعی زمینه‌ساز ارتکاب جرم، ارائه یک مطالعه داده‌بنیاد»، *دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، سال هفتم، شماره ۱۳، ۱۵۱-۱۸۱.
۱۶. پیکا، ژرژ (۱۳۹۰)، *جرم‌شناسی*، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چ ۲، تهران: میزان.
۱۷. ترنر، جانانان اچ (۱۳۹۳)، *نظریه‌های نوین جامعه‌شناختی*، ترجمه علی‌اصغر مقدس و مریم سروش، تهران: جامعه‌شناسان.
۱۸. جوانمرد، بهروز (۱۳۹۰)، «تحلیل جرم‌شناختی-روان‌شناختی بزهکاری در پرتو نظریه شخصیت مجرمانه با تأکید بر سه پرونده جنایی (خفاش شب تهران، بیجه پاکدشت، عنکبوت تهران)»، *مجله کانون وکلای دادگستری مرکز*، دوره جدید، شماره ۴۵ و ۴۶، ۲۴-۱.
۱۹. جی، لارسن، رندی و ام، باس، دیوید (۱۳۹۷)، *روان‌شناسی شخصیت (حوزه‌های دانش درباره ماهیت انسان)*، ترجمه فرهاد جمهری و همکاران، تهران: رشد.
۲۰. حسینی کشاورز، معصومه (۱۳۹۶)، «نظریه‌های فشار اجتماعی مبتنی بر عدم برابری فرصت‌ها دورکیم و مرتون»، *پنجمین همایش ملی فقه، حقوق و علوم جزا*، ۱-۱۴.
۲۱. حسینی، سید محمد و متولی‌زاده نائینی، نفیسه (۱۳۹۱)، «بررسی نظریه برچسب زنی با نگاه به منابع اسلامی»، *فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، دوره ۴۲، شماره ۴، ۱۱۷-۱۳۶.
۲۲. حمدیه، مصطفی و شهیدی، شهریار (۱۳۸۹)، *اصول و مبانی بهداشت روانی*، چ ۴، تهران: سمت.
۲۳. حیدریان، محمود (۱۳۴۶)، *روان‌شناسی و جامعه‌شناسی جنایی*، تهران: دهخدا.
۲۴. خادمی، علی (۱۳۸۹)، *رویکردهای نوین در روان‌شناسی رفتارهای جنایی*، تهران: علم.
۲۵. خسروشاهی، قدرت‌الله و همکاران (۱۳۹۰)، «پیشگیری از جرم در پرتو آموزه‌های دینی»، *نشریه مهندسی فرهنگی*، سال ششم، شماره ۵۷ و ۵۸، ۲۳-۸.

۲۶. دادستان، پریخ (۱۳۸۹)، *روان‌شناسی جنایی*، چ ۸، تهران: سمت.
۲۷. دانش، تاج زمان (۱۳۷۲)، *مجرم کیست، جرم‌شناسی چیست*، چ ۴، تهران: کیهان.
۲۸. دسترنج، منصوره و دیانت، محسن (۱۳۹۹)، «نقش عوامل خانوادگی در پیشگیری از ارتکاب جرم در بین جوانان با تأکید بر امنیت اجتماعی»، *پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی*، سال سیزدهم، شماره ۲ (پیاپی ۵۰)، ۱۷۲-۱۴۹.
۲۹. ذوالفقاری، حسن (۱۳۸۹)، «زیبایی‌شناسی ضرب‌المثل‌های فارسی»، *مجله بوستان ادب*، دوره ۲، شماره ۲ (پیاپی ۵۸/۱)، ۸۲-۵۱.
۳۰. _____ (۱۳۹۲)، *فرهنگ بزرگ ضرب‌المثل‌های فارسی*، تهران: علم.
۳۱. رجب‌زاده، هاشم (۱۳۷۲)، *برخی از مثل‌ها و تعبیرات فارسی (ادبی و عامیانه)*، مشهد: آستان قدس رضوی.
۳۲. رحیمی‌نژاد، اسماعیل، ۱۳۸۸، *جرم‌شناسی*، تبریز: فروزش.
۳۳. رشادتی، جعفر (۱۳۹۰)، *پیشگیری از جرم در قرآن کریم*، تهران: پیام راشده.
۳۴. رشیدی، امین‌الله (۱۳۷۲)، *از کاشان تا کاناری (جزایر قناری)*، کتابخانه سنایی.
۳۵. رنجبر، محمود و ستوده، هدایت‌الله (۱۳۹۷)، *مردم‌شناسی با تکیه بر فرهنگ مردم ایران*، چ ۱۰، تهران: ندای آریانا.
۳۶. ریتزر، جورج (۱۳۷۴ الف)، *نظریه‌های جامعه‌شناختی*، ترجمه محمد صادق مهدوی و همکاران، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
۳۷. _____ (۱۳۷۴ ب)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، ترجمه احمدرضا غروی‌زاد، چ ۲، قم: ماجد.
۳۸. ریدوت، رونالد و ویتینگ، کلیفورد (۱۳۷۵)، *ضرب‌المثل‌های انگلیسی به فارسی*، مسعود میرزایی و حمیدرضا بلوچ، تهران: پارسا.
۳۹. زراعت، عباس (۱۳۹۱)، *حقوق کیفری اقتصادی*، تهران: جنگل، جاودانه.
۴۰. ستوده، هدایت‌الله (۱۳۹۶)، *آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)*، چ ۲۶، تهران: آوای نور.
۴۱. ستوده، هدایت‌الله و همکاران (۱۳۹۲)، *روان‌شناسی جنایی*، چ ۸، تهران: آوای نور.
۴۲. سلاخی، جعفر (۱۳۸۸)، *اساس و مبانی جرم‌شناسی*، چ ۲، تهران: جاودانه، جنگل.
۴۳. سلمانی آرنی، حبیب‌الله (۱۳۷۵)، *سیمای کاشان*، قم: بشیر.
۴۴. سلیگمن، مارتین و همکاران (۱۳۸۹)، *آسیب‌شناسی روانی*، ترجمه رضا رستمی و همکاران، تهران: کتاب ارجمند با همکاری ارجمند و نسل فردا.
۴۵. شاطری، علی‌اصغر (۱۳۸۵)، *ضرب‌المثل‌های کاشونی*، چ ۴، کاشان: مرسل.
۴۶. شکورزاده بلوری، ابراهیم (۱۳۸۷)، *دوازده هزار مثل فارسی و سی هزار معادل آن‌ها*، مشهد: آستان قدس رضوی.

۴۷. عاطفی، حسن (۱۳۸۶)، لغات و ضرب‌المثل‌های کاشانی، به‌کوشش افشین عاطفی، کاشان: مرسل.
۴۸. عظیم‌زاده اردبیلی، فائزه و ملک‌زاده، فهیمه (۱۳۹۳)، «پیشگیری از جرایم در آموزه‌های قرآن»، فصلنامه قرآن و علوم بشری، سال سوم، شماره ۲، ۱۰۷-۱۲۶.
۴۹. فاطمی، جمیله (۱۳۹۰)، «بررسی و تحلیل منطقی لغزش‌های فکری خرد عامه در ضرب‌المثل‌های فارسی»، کهن‌نامه ادب پارسی، سال دوم، شماره ۱، ۸۷-۹۹.
۵۰. فروید، زیگموند (۱۳۹۷)، ایگو و اید (من و نهاد)، گردآوری به‌وسیله جو آن ریویر، ترجمه امین پاشا صمدیان، چ ۳، تهران: پندار تابان.
۵۱. فولادی، غلامحسین (۱۳۷۵)، یکصد و پنجاه ضرب‌المثل به سه زبان فارسی عربی انگلیسی، بی‌جا: مؤلف.
۵۲. فیروزجانیان، علی‌اصغر و هاشمی، سید ضیا (۱۳۹۵)، «قانون‌گریزی به‌مثابه آنومی اجتماعی»، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۴۷، ۸۱-۱۰۶.
۵۳. قالیباف، محمدباقر و همکاران (۱۳۸۹)، «بررسی و تحلیل نقش کانون‌های جرم‌خیز در وقوع جرایم شهری»، شهرداری‌ها، سال یازدهم، شماره ۱۰۰، ۲۲-۳۲.
۵۴. قماش، سعید و عارفی، مرتضی (۱۳۹۶)، «موانع سیاسی و اقتصادی پیشگیری اجتماعی از جرم»، آموزه‌های حقوق کیفری دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱۳، ۸۵-۱۱۳.
۵۵. کسن، موریس (۱۳۸۷)، اصول جرم‌شناسی، ترجمه میر روح‌الله صدیق، چ ۲، تهران: دادگستر.
۵۶. کلدی، علیرضا (۱۳۸۱)، «انحراف، جرم و پیشگیری»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۳، ۵۱-۷۲.
۵۷. کلکوهن، ایان (۱۳۹۰)، طراحی عاری از جرم، ترجمه مهرداد رایجیان اصلی و حمیدرضا عامری سیاهویی، چ ۲، تهران: میزان.
۵۸. گسن، ریموند (۱۳۹۲)، جرم‌شناسی نظری، ترجمه مهدی کی‌نیا، چ ۵، تهران: مجد.
۵۹. گنجی، کامران (۱۳۹۴)، ضرب‌المثل‌های رایج فارسی در ترازوی نقد قرآنی، پایان‌نامه ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول‌الدین شعبه دزفول، استاد راهنما: مهرداد ویس کرمی.
۶۰. مارش، یان و همکاران (۱۳۸۹)، نظریه‌های جرم، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی، تهران: میزان.
۶۱. محسنی، فرید (۱۳۹۳)، «دستاوردهای نظری و عملی جرم‌شناسی رشدمدار»، فصلنامه دیه‌گاه‌های حقوق قضایی، شماره ۶۶، ۱۴۵-۱۶۸.
۶۲. _____ (۱۳۹۴)، جرم‌شناسی، تهران: دانشگاه امام صادق(ع).
۶۳. محمدی برنجه، علی (۱۳۷۹)، فرهنگ ضرب‌المثل‌های افشار آذربایجان، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۶۴. محمدی جورکویه، علی و مصطفی‌پور، مسعود (۱۳۹۴)، «رویکرد جرم‌شناختی، اسلامی بر قلمرو تأثیر

- عوامل زیستی بر رفتار مجرمانه»، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۷۰، ۱۲۷-۱۵۱.
۶۵. محمدی، شهرام و همکاران (۱۳۹۷)، «نقش خانواده، مدرسه و رسانه در پیشگیری از وقوع جرم با تأکید بر معیارهای بین‌المللی حاکم بر تعهد دولت‌ها در آموزش افراد»، فصلنامه تدریس پژوهی، سال ششم، شماره ۴، ۲۳۳-۲۵۴.
۶۶. مختاری، مرضیه و نظری، جواد (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی کیفیت زندگی، تهران: جامعه‌شناسان.
۶۷. مزرعتی، احمد (۱۳۸۶)، مردم‌شناخت (ترانه‌ها و بازی‌های کودکان)، دفتر اول، تهران: دعوت.
۶۸. _____ (۱۳۹۰)، مردم‌شناخت (واژگان، ضرب‌المثل و داستان)، دفتر سوم، تهران: دعوت.
۶۹. مهدوی، محمود (۱۳۹۰)، پیشگیری از جرم، تهران: سمت.
۷۰. میرزایی، سارا (۱۳۹۶)، جامعه‌شناسی جنایی، تهران: جامعه‌شناسان.
۷۱. ناییب، هوشنگ و همکاران (۱۳۹۶)، «نظریه آتومی دورکیم و مرتن؛ شباهت‌ها، تفاوت‌ها و شیوه‌های اندازه‌گیری»، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۱۷، شماره ۶۶، ۹-۵۱.
۷۲. نبوی، محمدهادی (۱۳۹۱)، «علل و عوامل روانی جرم از منظر قرآن کریم»، نشریه مهندسی فرهنگی، سال هفتم، شماره ۶۹ و ۷۰، ۱۱-۲۴.
۷۳. نجفی توانا، علی (۱۳۹۰)، جرم‌شناسی، ج ۱۰، تهران: آموزش و سنجش.
۷۴. نیازپور، امیرحسین (۱۳۹۳)، «اساسی‌سازی حقوق پیشگیری از جرم در ایران»، پژوهش حقوق کیفری، سال دوم، شماره ۶، ۹۱-۱۱۱.
۷۵. نیازی، شهریار و نصیری، حافظ (۱۳۸۸)، «ارزش فرهنگی ترجمه ضرب‌المثل‌ها و کنایات (عربی-فارسی)»، دوفصلنامه زبان پژوهی دانشگاه الزهراء (س)، سال اول، شماره ۱، ۱۶۷-۱۸۴.
۷۶. والک لیت، ساندر (۱۳۸۶)، شناخت جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی، تهران: میزان.
۷۷. وایت، راب و هینز، فیونا (۱۳۸۳)، جرم و جرم‌شناسی: متن درسی نظریه‌های جرم و کجروی، ترجمه علی سلیمی، قم: مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه.
۷۸. وایت، راب و هینس، فیونا (۱۳۸۹)، درآمدی بر جرم و جرم‌شناسی، ترجمه میر روح‌الله صدیق، چ ۳، تهران: دادگستر.
۷۹. ولد، جرج و همکاران (۱۳۸۰)، جرم‌شناسی نظری (گذری بر نظریه‌های جرم‌شناسی)، ترجمه علی شجاعی، تهران: سمت.
۸۰. هزارجریبی، جعفر و صفری شالی، رضا (۱۳۸۹)، «بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم (مطالعه موردی زندانیان استان مرکزی)»، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۴۶، ۴۱-۷۴.

تحلیل ضرب‌المثل‌های
عامیانه رایج در
کاشان از دیدگاه
نظریات جرم‌شناسی...

83. Rasul, S. (2015), "Gender and Power Relationships in the Language of Proverbs: Image of a Woman", *FWU Journal of Social Sciences*, 9 (2): 53-62.